

KOMMENTARER: TRYGVE SÖDERLING

Bruk av 1918

1. Inbördeskriget i Finland avgjordes tre veckor efter start. Närmare bestämt 18 februari 1918, i Petrograd, när den ryska revolutionsledningen beslöt att godkänna de tyska fredsvillkoren. I dem ingick att stora områden – bland dem Finland – avstods till den tyska intressesfären.

I schacktermer ett ryskt bondeoffer, strategiskt nödvändigt för att rädda drottningen. Bland mycket annat offrade bolsjevikerna den finska revolutionen för att rädda den ryska.

För det finländska Folkkommisariatet innebar den jämna omröstningen i Petrograd (7 röster mot 6) början till slutet.

Enligt fredsavtalet skulle de ryska trupperna i landet, stationerade här sedan tsartiden, dras bort. Bland andra den ryska östersjöflottan, motivet för Alvar Cawéns målning på detta nummers framsida, ångade avtalsenligt iväg från Helsingfors i början av april. Efter det låg den röda huvudstaden långt mera oskyddad för den tyska invasion som följde.

Tre veckor tidigare, samtidigt som den röda lanternan tändes i tornet på Folkets hus på Broholmen i Helsingfors, hade Mannerheims trupper inlett avväpnandet av de ryska garnisonerna i Österbotten. Det blev kärnan i den vita berättelsen om 1918, ”frihetskriget”. Ändå är ”krig” en egendomlig beteckning för en preventiv aktion mot trupper som nu lydde under en regering som 31.12 och 4.1. accepte-

rat den finländska självständighetsförklaringen.

Det som stämmer i protokollet är att de ryska trupperna i Finland var en faktor X, en militär närvaro som den borgerliga regeringen självklart måste räkna med som potentiell fiende. I ett annorlunda läge hade dessa 30–40 000 soldater kunnat bli tungan på vågen till socialisternas förmån, i klasskriget mellan finländska borgare och arbetare. Nu förverkligades istället ett motsatt scenario, när von der Goltz tyska trupper ingrep på den vita sidan.

Mannerheims avväpningsoperation av ryska trupper (”krig”?) övergick snart i verkligt krig, ett brödra-/medborgar-/inbördeskrig. Ändå kom termen ”frihetskrig” att för lång tid framåt bli hegemonisk inom borgerlig historieskrivning.

Detta trots att också den röda sidan, ur sin synvinkel, förde ett frihetskrig: ett befrielsekrig mot kapitalismens övervalde.

Vem får definiera friheten? Alla konflikter är också en kamp om ordens innebörd.

Termen *historiebruk* har under de senaste decennierna blivit allmängods. Ordet pekar på att samhälleliga aktörer använder historien (rättare sagt: sin tolkning av den) politiskt, ideologiskt, i syfte att påverka nuet och framtiden.

Från borgerligt håll har historien om 1918 använts som varning: så går det om ”främmande” idéer (socialism, ”rysk” mentalitet etc.) tillåts besmitta

folkets ”sämsta element”. Samtidigt bevisade den vita segern, enligt denna tankemodell, att folket också hade en ”sund” kärna.

Finland hade blivit en provins inom Sovjetunionen om Folkkommisariatet hade lyckats behålla makten. Så lyder en ofta upprepad förmodan.

En sannolik tes, *ceterus paribus* (med allt annat lika). Samtidigt är detta ett exempel på hur vi läser historien baklänges. Om Tyskland inte (till många finländares förvåning) hade förlorat kriget – ett annat ”om” – så hade Finland med sin nyvalda tyska kung i praktiken blivit en tysk koloni. Det kan man också hävda.

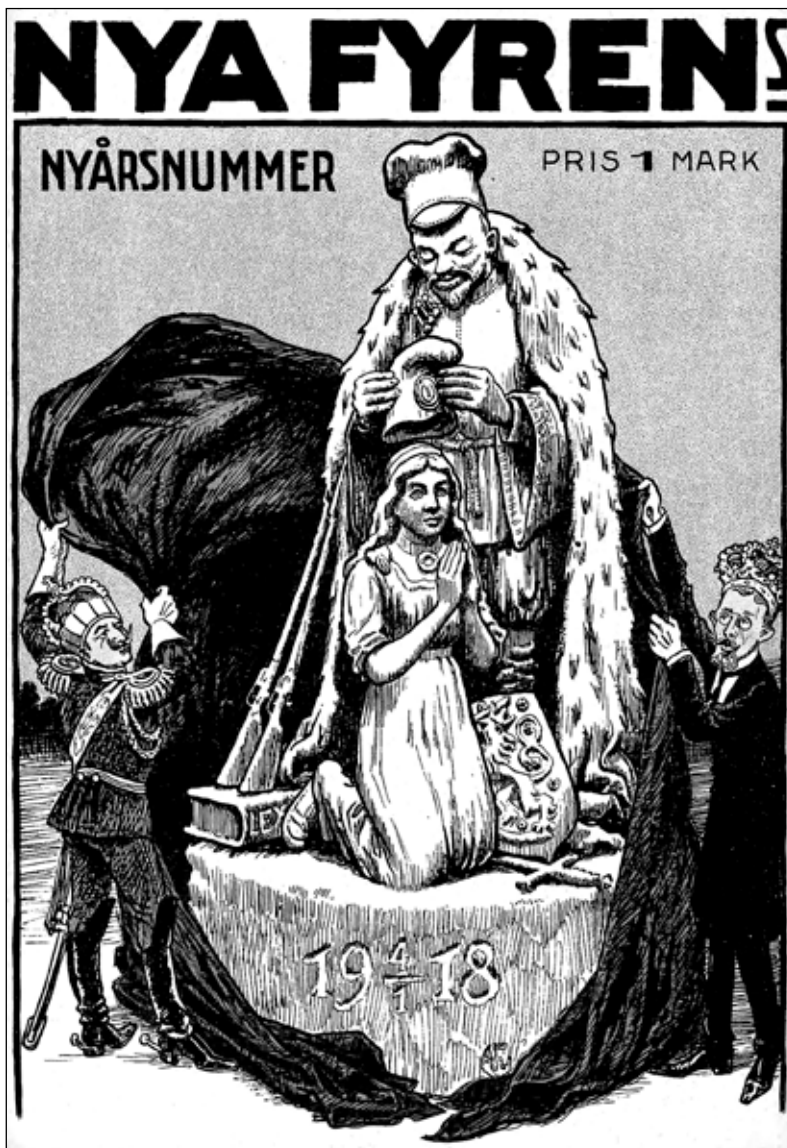
Om istället – ett tredje ”om” – bolsjevikerna hade störtats under det ryska inbördeskriget, så hade det vita Ryssland kanske försökt rätta till Lenins ”misstag” att gå med på Finlands självständighet.

Å andra sidan verkade en tysk socialistisk revolution inte vara något helt osannolikt scenario under slutet av tioalet. Det vita Finlands hyllning till ”Die deutsche Kultur”, som räddningen undan det ”ryska barbariet” (se *Nya Argus* långa tyskspråkiga ledare 1.5.1918¹), kunde då ha hamnat i ny dager – är inte också Marx en del av ”tysk kultur”?

Den tyska novemberrevolutionen 1918 och spartakistupproret i januari 1919 spädde på förhoppningarna bland bolsjevikerna, som tvivlade på att de ensamma och isolerade skulle kunna behålla makten. Utan flankstöd från vänstern i mera avancerade länder såg de, realistiskt nog, den ryska revolutionens chanser att överleva som minimala. Krossandet av Pariskommunen 1871 levde ju i färskt minne.

En framgångsrik tysk revolution – ett fjärde

¹ Omtryckt i *Nya Argus* historik *Ögonen upp* (2011), på nätet under www.kolumbus.fi/nya.argus/Historik/

Iförda kungskronor avtäckes den ryska generalguvernören Seyn och den finländska senatoren Leo Mechelin en monumental staty över Rådsrysslands erkännande av Finlands självständighet 4.1.1918. Kung Lenin kröner Finlands mö med en frygisk mössa, känd som ”dress code” för de radikalaste grupperna under franska revolutionen. Skämttidningen Fyrens nyårsnummer 1918.

”om” – skulle sätta igång en dominoeffekt. Det hoppades inte bara de ryska revolutionärerna på.

Så blev det inte. Däremot behöll bolsjevikledningen makten i Ryssland, oväntat nog. För att i stället krossas inifrån när Stalin lät avrätta sina kolleger.

”Om” nummer fyra, ett rött Tyskland, kanske i allians med Sovjetryssland, kanske som motor i ett ”rött EU”? Var hade det perifera Finland, rött eller vitt, hamnat i det scenariet?

Så där kan man spekulera vidare, om man vill hävda att ”lärdomarna av 1918” inte nödvändigtvis är en enda, eller huggen i sten.

19 † 18.

KRÖNINGSHYMN

TILL SJÄLFSTÄNDIGA
REPUBLIKEN FINLAND.

ehedra äfven mig, o Suomi, med Ditt öra,
på Din självständighets och äras dag,
förutsatt att Du hafver makt att höra
en stämma så själfständig och så svag
i denna kör från alla världens kanter
af konungar och folkrepresentanter,
af krönta och plebejska gratulanter,
som gratulera Dig, f. d. „kraj“,
till Dina lejonfanors fria svaj.
Hörd eller ej, jag stämmer in i choren,
som hyllar Dig i enighet unik,
som gratulerar Dig till frihet från kondoren,
som fri, själfständig, finländsk republik,
till frihet från förnedrande förening,
till äran af självständighetsförLening,
till titeln „Eders Finska Majestät* —
och till självständighetsmaturitet.
Så skulle dock Din kröningstimme stunda,
då Du vardt fri, i fria staters tal!
Väl hade jag mig tänkt den litet annorlunda,
stolts Suomis entré i kröningsaal:
jag hade tänkt mig henne högre skrida
med svärd, ej tiggerbössa, uti hand,
med fläckfri sköld, ej harvärja, vid sida,
med brynja öfver barnens frihetsbrand
och ej i trasdocksstät af röda band...
Men jag vill tro, att ändan verket kröner,
änskönt herr Lenin krönt begynnelsen,
att Finland engång fostrar vapenföra söner,
ej våldsmän blott och värnlösa... män,
att Finlands lejon engång födes ungar
med lejonamar, ej blott lejongap,
att lejonsvärdet blir ett svärd, som ljungar
mot hvarje röd — ej endast död — satrap,
att eget död, ej andras nåd skall sona
Canossa-vandringen till Smolnas band
och aftvä brodersblodet från den frihetskrona,
som Suomi fått — „med rygg mot Österland* —
af lögn- och blodssatrapen Lenins hand!

Sepia.

Fyrens "Kröningshymn" beklagar det enligt signaturen Sepia förnedrande faktum att Finlands självständighet erkändes av Lenin, inte tillkämpades "med svärd". — Den i dagens ögon högerextrema Fyren riktade sig till en publik som själv kallade sig "den bildade klassen". Att Lenin i dikten får titeln "satrap" (persisk provinsståthållare) tyder på luckor i bildningen.

2. Ett mycket speciellt historiebruk av 1918 har seglat upp i och med den rikssvenska debattören Maria-Pia Boëthius bok *Vitt och rött*. Bland andra Anna-Lena Laurén har i *Dagens Nyheter* (18.2.) vältaligt tillbakavisat Boëthius förenkling av Finlands inbördeskrig 1918 till en språkstrid mellan svenskspråkig överklass och finska arbetare.

"Varför osynliggöra det röda Svenskfinland?" frågade Fredrik Sonck, berättigat, i *Hufvudstadsbladet* (15.2.).

Finlandssvenskarna som homogen, kolonialistisk elit, ett pinsamt hittegoods som Sverige "glömt kvar" 1809 och som korrekta rikssvenskar nu borde

ha väldigt dåligt samvete för. Den här, i Sverige rätt allmänna okunskapen sammanfaller på ett intressant sätt med de finska fördomar som Perussuomalaiset så gärna kapitaliserar.

Bättre pålästa journalister påminner oss nu i stället, i samband med återbruken av 1918, om de röda svenska inslagen i Åbo, Jakobstad, Dalsbruk, Nyland, Helsingfors; kanske också om dagstidningen *Arbetet* och den "eldröda" tidskriften *Framtid* (se Anna Bondestams bok 1968 resp. Sven Willners essä i *Mellan hammaren och städet* 1974)

Samtidigt måste man ändå påminna om en motsatt svenskhet; den svenskspråkiga del av överklassen som agerade mäktig och obotfärdig bromskloss mot rösträtten och demokratin. I en berömd essä i *Levande och död tradition* (1963) visade Johannes Salminen hur de här svenskspråkiga makthavarna, via sin kontroll över adels- och borgarståndet i lantdagen, in i det sista saboterade sociala reformer som kunde ha förhindrat katastrofen.

Den dåtida svenska eliten bar ett tungt delansvar för inbördeskriget, lydde Salminens obekväma slutsats.

Inte oväntat sablade äldre historieforskare indignerat ner Salminens essä i *Finsk Tidskrift* och *Nya Argus*. Men den fick också auktoritativt stöd från en av deras kolleger, P.O. Barck, i en ledande artikel i *Nya Argus* 3/1964.

Citaten ur skämttidningen *Fyren* på det här upplaget kan stå som exempel på en idag relativt undgängd högersvensk tradition i Finland (begreppet "finlandssvensk" är av senare datum). Mycket resursstark, mycket reaktionär.

För dagens finlandssvenskar är den ett kuriosum. Men också *Fyrens* fränt antidemokratiska propaganda hör till helhetsbilden av 1918.

22.2.2018